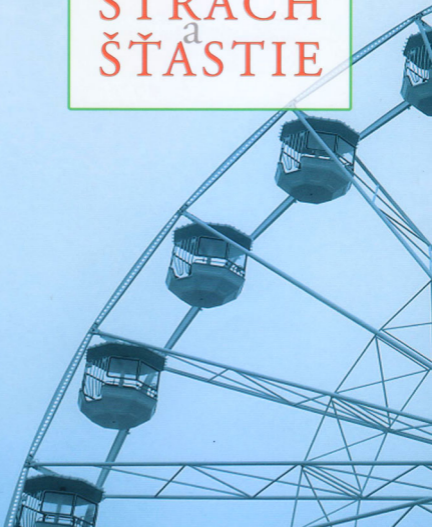

URS WIDMER

PENIAZE,
PRÁCA,
STRACH
a
ŠŤASTIE

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Copyright © 2002 by Diogenes Verlag AG Zürich
Všetky práva vyhradené
Translation © 2020 Irena Bruteničová
Cover design © 2020 Ľubica Končeková
Slovak edition © 2020 Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov,
spol. s r. o., Bratislava
e-mail: vsss@stonline.sk
<http://www.vsss.sk>

u. fond
na podporu
umenia

Vydanie knihy finančne podporil Fond na podporu umenia

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV,
spol. s r. o.

Urs Widmer: Peniaze, práca, strach a šťastie
Zodpovedná redaktorka Zuzana Huďová
Z nemeckého originálu Das Geld, die Arbeit, die Angst, das Glück
preložila Irena Bruteničová
Obálka, grafická úprava a sadzba Ľubica Končeková
Tlač P + M, s. r. o., Turany
Prvé vydanie
Vytlačené na Slovensku

ISBN 978-80-8202-120-5

URS WIDMER

PENIAZE,
P R Á C A,
STRACH
Š Ť A S T I E

NA ÚVOD

Táto kniha je výberom z esejí, ktoré som napísal za ostatných desať alebo aj trinásť rokov, a stĺpčekov, ktoré vznikli v Zürichu medzi januárom 2001 a aprílom 2002 pre *Magazin* novín *Tages-Anzeiger*.

Čitateľky a čitatelia, ktorí počuli alebo čítali moje prednášky o poetike, môžu sa v tejto knihe stretnúť s tou či onou dôverne známou myšlienkou. V tom čase som si v tiesni vyhľadal zopár viet zo svojich prác o Vladimirovi Nabokovovi a Gottfriedovi Kellerovi. Ponúkam teda celistvejšiu verziu. Napokon som tu a tam niektoré pasáže starostlivo prepracoval, veľmi starostlivo, takpovediac skoro vôbec.

U. W.

OBSAH

I

Peniaze, práca, strach a šťastie.....9

II

Zdokonaľovanie Zürichu.....26

Podme stredom.....28

Carpe diem.....31

Jasné pomery.....33

Všetko plné.....35

Líšky v meste.....38

Znevažovanie Freuda.....40

My hysterici.....42

Všetci spolu navzájom cudzí.....44

Boh, pes, mačka.....47

Morálka, autorita, sloboda.....49

Stĺpček v reálnom čase.....51

Krátka história Zürichu.....53

Zorro pomstiteľ.....56

Práve teraz.....59

Veselí mŕtvi.....61

Monopol násilia.....63

Zdravím!.....65

O nesmrteľnosti.....68

Raper Homér.....70

Vianoce pri 42 °C.....72

Dobré predsavzatia.....74

Kultúrne katastrofy.....77

Cudzí mozog.....79

Najlepší zo všetkých svetov.....82

Je to ona!.....84

Pitie v cudzine.....86

Dobrá otázka.....89

Moja axióma.....92

III

Vážne, zábavné, nudné?.....93

Básnik pracuje.....100

IV

Švajčiarsky kraviar ako švábsky sviniar.....108

PENIAZE, PRÁCA, STRACH A ŠŤASTIE

Na počiatku peňazí nebolo. Naopak, na mnohých odľahlých miestach žili až do našich čias spoločenstvá, ktorých členovia všetko, čo potrebovali, získavali výmenným obchodom. Hrnec za sliepku, bundu za nohavice, presne ako v praveku. Ich svet bol taký konkrétny, že dokonca ani ich reč neobsahovala abstraktá, takže všetky abstraktné pojmy ako práca, strach či šťastie museli byť objasňované príbehom, čoraz rutinnejším, takže tie minipovedky sa stali akýmisi vždy ľahko zrozumiteľnými pojmami.

Prvým obyvateľom Mezopotámie Sumerom sa pripisuje, že v 4. tisícročí pred n. l. vynášli písmo a počítanie. Z výmenného obchodu, ktorý bol dovtedy vždy iba novým vyjednávaním, tak urobili matematickú záležitosť. Vytvorili normy, podľa ktorých sa dala určiť hodnota kravy alebo sandála. A túto normu ako prví preniesli na kov – na meď a predovšetkým a čoraz častejšie na zlato a striebro. Ich posvätná aura (u Sumerov patrili sväté kovy do správy kňazov) pretrvala dodnes, keďže hodnota zlata a striebra nemá stále nič spoločné s ich prirodzenou hodnotou, ktorá by sa dala definovať ich reálnou použiteľnosťou. Mince, čiže skutočné peniaze, však Sumeri ešte nemali. Mnohé kultúry na viacerých miestach používali ako platidlo rôzne, niekedy až bizarné výmenné symboly: mušle či zvláštne kamene, alebo dokonca vtáčie perá. Boli to Lýdi, čo vynášli vlastné mince, a krátko po nich, okolo roku 700 pred n. l., aj Gré-

ci. (Homér, o sto rokov starší, počítal ešte na počet volov. Jeden muž mal uňho hodnotu sto kusov, jedna žena niekde dvadsať, inde len štyri kusy dobytky. Už vtedy to bolo ako dnes.)

A, samozrejme, čím viac sa rôzne systémy platidiel postupne navzájom podobali a prekryvali, tým výraznejšie sa starý svet globalizoval. Byť zmenárnikom v antickom prístave, to bolo vysnívané zamestnanie. Peňažných mien bolo ako piesku pri mori, čo zaručovalo šťavnaté zisky! Už vtedy začalo platiť, čo pragmatickí Angličania neskôr opísali v slávnej definícii peňazí, ktorá presvedča práve svojou tautologickou formuláciou: „Peniaze sú akceptované, pretože sú akceptované.“

V súhrne je história peňazí ilustráciou rastúcej ľudskej schopnosti abstrahovať. V istom čase sme už nemuseli kravu vidieť na vlastné oči, ale mohli sme veriť, že za mincu, ktorú za ňu dostaneme, ju inokedy môžeme aj kúpiť. Neskôr stačil namiesto zlatej mince kus papiera, ktorý uisťoval, že ním reprezentované zlato je poruke a dobre zabezpečené. A ešte neskôr už nebolo ani zlato, v každom prípade nie v takom množstve, ako bolo papierových bankoviek v obehu. Dnes nám stačia zelené číslice na obrazovkách a sem-tam výber z banky. Chýba ešte posledný krok, a budeme sa môcť vzdať aj týchto pomôcok a v stave perfektnej abstrakcie bude každý informovaný o majetku každého. Ako voľakedy v prvý deň ľudstva, keď žilo tak málo ľudí, že každý vedel všetko o tom druhom. Abstraktné a konkrétne šli ruka v ruku.

Na začiatku svojich úvah by som ešte rád počkal s niektorými drsnými faktmi. S rukolapnými, neodvolateľne vybranými číslami. Rád by som napríklad zistil, koľko peňazí je vlastne na svete. Všetkých peňazí – tá suma musí byť vyčísliteľná, keďže je konečná. Lenže to

nikto nevie, ani len približne. Nijaká štatistika, nijaký ekonóm, ani jeden človek. Nikto na tomto svete nemá (úplne a presne) konkrétne vedomosti o tom, čo, ako a kde prebieha, a už vôbec nie prečo. Peniaze ovplyvňujú našu existenciu ako nič iné na zemi, lenže nikto nevie povedať, ako pohyb peňazí funguje a čo ovplyvňuje. Je to ako let v hmle, keď nefungujú navigačné systémy. Piloti udržiavajú stroj vo vzduchu, prinajmenšom kým sa neminie pohonná látka, ale ako ho dostať späť na zem nevedia.

Preto, no určite aj z iných príčin, uvažovanie o peniazoch robí človeka osobitne bezmocným. Ideme po stopách peňazí, ktoré nás zavedú až do najodľahlejšej doliny medzi vrchmi a pustošia aj najvzdialenejší morský breh, sledíme po ich pachu, čo vyplňa dýchatelný vzduch vo všetkých kútoch, no sme čoraz bezradnejší. Hlúpejší. Rozmýšľajúc o peniazoch, stávame sa prázdny-mi, chromými alebo príkro agresívnymi, lebo je to všetko veľmi neprehľadné. Peniaze robia každého malým, dokonca aj najväčších z veľkých, lebo niekde ostávajú ešte väčšie peniaze, ktoré najväčší z veľkých neovláda a ktorých pôsobeniu nerozumie. Peniaze, ktoré vyzerajú ako objektivita sama, v nás až pričasto vyvolávajú iracionálne správanie. Ekonómovia, ktorých spôsoby a reč signalizujú, že majú všetko pod palcom, si možno myslia, že trh usmerňujú, lebo rozumejú jeho logike a sú schopní predpovedať, čo príde. Ale nie je to tak! Stačí porovnať prognózy vlaňajška s dnešnou realitou. Nejaký ekonóm chce sám pred sebou a možno dokonca pred nami vyzerá rozvážne. Ale trh nemyslí na to, aby sa správal rozvážne. Nereguluje sa sám a už vôbec nie podľa zákonov akejsi ekonomickej rozvahy, a to z celkom jednoduchého dôvodu. Ten jednoduchý dôvod sme my. My konáme ekonomicky, svojou túžbou a vôľou vládnuť, nádejou dostať väčší diel koristi než druhí. Vždy, aj keď